

**TFRS-3 İŞLETME BİRLEŞMELERİ STANDARDI
KAPSAMINDA ORTAK KONTROLE TABİ
İŞLETMELERİN BİRLEŞME İŞLEMLERİNİN MEVZUAT
BOYUTU VE MUHASEBE UYGULAMALARI**

***IFRS-3 BUSINESS COMBINATIONS UNDER STANDARD JOINTLY
CONTROLLED ENTITIES OF THE MERGER REGULATION SIZE
AND ACCOUNTING PRACTICES***

Öğr. Gör. Selim CENGİZ*
Yrd. Doç. Dr. İsrail ZOR**
Öğr. Gör. Mustafa Ş. DİLSİZ***

ÖZ

Temel mali tablolarını Türkiye Muhasebe Standartlarına göre düzenleyen işletmelerin bazılarının ortak kontrole tabi işletmeleri bulunduğu ve bu işletmelerin birleşme işlemlerinde uygulamakta oldukları muhasebe politikalarında önemli derecede farklılık olduğu ve bu farklılıkların finansal tablolar üzerinde önemli etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Konuyla ilgili TFRS'lerde de bir özel düzenleme yapılmadığından uygulamada bu tür birleşmelerde sorunlar yaşanmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı, ortak kontrole tabi işletme birleşmelerinin muhasebe standartlarında ve ülkemizdeki mevcut düzenlemeler kapsamında birleşme işlemleri arasındaki farkları ortaya koymaktır. Çalışma sonucunda muhasebe standartlarında ortak kontrole tabi işletme birleşmelerine ilişkin özel bir düzenlemenin olmadığı, konuyla ilgili ülkemizde ki düzenlemelerde de farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İşletme Birleşmeleri, Ortak Kontrol, Muhasebe Standartları

ABSTRACT

Basic financial statements Turkey Accounting Standards by regulating some of the enterprises subject to joint control businesses located and these enterprises merger transactions are applying their accounting policies, significant differences that and these differences on the financial statements have

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, MYO, İşletme Bölümü

** Kırıkkale Üniversitesi, İİBf, İşletme Bölümü

***Kırıkkale Üniversitesi, MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü

important effects are known to be. IFRS on the issue in a special arrangement is made in practice there are problems in these transactions. In this context, the main objective of the study, accounting for business combinations under common control standards and the scope of existing regulations in our country is to reveal the difference between the merger. As a result of working in accounting standards related to business combinations under common control, where there is a special regulation on the subject in our country has been determined that there are also differences in the regulations.

Keywords: Mergers, Shared Control, Accounting Standards

1. GİRİŞ

İşletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin esaslar “TFRS-3 İşletme Birleşmeleri” standardında düzenlenmiş olup ortak kontrole tabi işletmelerin birleşmelerine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. TFRS-3’ün bu konuya rehberlik sağlayan paragrafları bulunmakla birlikte burada yer alan hükümlerde de muhasebeleştirmeye yönelik bir belirleme yapılmamaktadır. Konuyla ilgili KGK (Kamu Gözetim Kurumu) konuyla ilgili bir görüş yayınlamıştır. Yukarıda yer verilen açıklamalar çerçevesinde, TFRS’lerde ortak kontrole tabi işletmelerin muhasebeleştirilmesine ilişkin özel bir hüküm bulunmadığı görülmektedir. Bu nedenle, ortak kontrole tabi işletme birleşmelerine giren işletmelerin, “TFRS-8 Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar” standardının 10-12 nci paragraflarında yer verilen hiyerarşi çerçevesinde uygun bir muhasebe politikası seçmeleri gerekmektedir (TFRS-3’ün B1-B4 Paragrafları, KGK Görüş Taslağı-I, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130721-14.htm>, Erişim Tarihi: 03.03.2014).

2. İŞLETME BİRLEŞMELERİYLE İLGİLİ KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Geniş anlamıyla işletme birleşmesi; iki ya da daha fazla işletmenin, büyüme amacıyla faaliyetlerini ekonomik ve hukuksal açıdan tek bir birlik haline getirmeleri veya işbirliğine gitmeleridir (Akay, 1997, 12). İşletme birleşmeleri çok değişik şekillerde meydana gelebilmektedir (Karapınar, 2003, 84). Örneğin;

- İki işletme birleşerek yeni bir işletme meydana getirir. Bu birleşme biçiminde her iki işletme de tüzel kişiliğini kaybeder, yeni bir tüzel kişilik doğar.

- Bir işletme diğer işletmenin hisse senetlerini satın alır. Bu birleşme biçiminde her iki işletme de tüzel kişilikleri devam eder.
- Bir işletme, diğer işletmenin tümünü satın alır. Bu durumda satın alınan işletmenin tüzel kişiliği sona erer.
- İşletmeler hisse senedi değişimine giderler. İşletmeler birbirlerine ortak olurlar.

TFRS-3 İşletme Birleşmeleri standardının 4 paragrafında şirket birleşmeleri, “teşebbüs veya işletmelerin tek raporlayan işletme oluşturmak üzere bir araya gelmesidir” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu olayda bir ya da daha fazla işletmenin kontrolünü ele geçiren ve edinen (iktisap eden) olarak ifade edilen bir işletme ile edinilen (iktisap edilen) işletme olarak ifade edilen iki taraf bulunmaktadır (Karapınar, 2006, 4-6).

İşletme birleşmeleri, ülkemizde birçok vergi kanunu da ilgilendirmektedir. İşletme birleşmelerinin vergi kanunları karşısında durumunu inceleyebilmek için işletmelerin hangi tür vergi mükellefi olduğu bilinmelidir. Vergi mevzuatı açısından sermaye şirketleri vergi mükellefidir ve Kurumlar Vergisi Kanunu (KVK)’na tabidir. Şahıs şirketlerinin (Kollektif ve Komandit şirket) ortakları ise Gelir Vergisi’ne tabidir. K.V.K.’nun 18. Maddesinde birleşme, 19. ve 20. Maddelerinde ise devir düzenlenmiştir. KVK’nda birleşme “bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme sebebiyle infisah eden kurum bakımından tasfiye hükmündedir. Ancak, birleşmede tasfiye kârı yerine birleşme kârı vergiye matrah olur” hükmü yer almıştır (KVK m.18). GVK açısından işletme birleşmeleri, GVK madde 81’deki hükümlere uygun olarak düzenlenmiş devir işlemleri ile 81. maddeye uygun düzenlenmeyen devir işlemlerini kapsamaktadır (Gürsoy, 2009, 19). TTK’ya göre ise birleşme, iki veya daha fazla ticaret şirketinin birbiriyle birleşerek yeni bir ticaret şirketi kurmalarından veya bir yahut daha fazla ticaret şirketinin mevcut diğer bir ticaret şirketine katılmasından ibarettir (TTK m.146). Birleşme, yalnız aynı türden olan şirketler arasında olabilir. Birleşme bakımından kollektif ile komandit şirketler ve anonim ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler, aynı türden sayılır (TTK m.147).

3. İŞLETME BİRLEŞMELERİNDE MUHASEBE UYGULAMALARI

Hemen hemen tüm işletme birleşmelerinde işletmelerden biri diğerinin üzerinde kontrol sağlar. Kontrol sağlayan taraf iktisap eden, kontrol edilen taraf ise iktisap edilen taraf olarak nitelendirilir (Arıkan, 2004, 67). Bu kapsamda edinilen

(elde eden/devralan), edinme (birleşme) tarihinde edinilenin (elde edilen/devralınan) tanımlanabilir varlıklarını, yükümlülüklerini ve koşullu yükümlülüklerini gerçeğe uygun değerleri üzerinden muhasebeleştirir ve aynı zamanda sonraki dönemlerde amortisman yöntemiyle itfa edilmek yerine değer düşüklüğüne tabi tutulan şerefiyeyi de finansal tablolarına yansıtır (Ataman, vd., 2002, 27). Ayrıca, birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler vardır. Bu ilkelerden bazıları aşağıda belirtilmiştir;

- Birleşme işlemi öncelikli olarak muhasebe değerleri üzerinden yapılır. Devredilen değerler için yeniden değerlemeye gidilmişse, bu yeni değerler esas alınır. Yeni değer net aktifler için saptanmışsa birikmiş amortismanlar ile aktifle ilgili karşılıklar da devredilir. Ancak aktif kalemler için yeni değerler tek tek belirtilmişse ve muhasebe değerlerinden farklıysa, birikmiş amortismanlar ve karşılıklar devredilmez (Yalkın 1992, 150).
- Varlık ve borçların devredilmesinde esas alınacak olan bilançolar, yeni kuruluşun veya sermaye artışının tescil ve ilan edildiği tarihten bir önceki gün itibarıyla hazırlanmış bilançolar olmalıdır (Akay 1997, 108).
- Birleşme işlemi gerek yeni kuruluş, gerekse devralma şeklinde gerçekleşsin, öncelikle devralan işletme açısından sermaye taahhüdü işlemini gerektirecektir. Dolayısıyla devralan işletmenin yeni kuruluş şeklindeki birleşmelerde kuruluşla ilgili kayıtları, devralma şeklinde gerçekleştirilen birleşmelerde ise sermaye artırımı ile ilgili kayıtları yapması gerekecektir. Devrolan işletme açısından ise birleşme işlemi tasfiye kayıtlarını gerektirecektir (Akay 1997, 108).
- Devrolan işletmenin sermaye, yedekler, dönem net kârı gibi öz kaynak kalemleri devralan işletmeye nakledilmez (Yalkın 1992, 150).

Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board-IASB), IAS 22 numaralı işletme birleşmeleri başlıklı standardı yürürlükten kaldıran TFRS-3 nolu standardı 2004'den itibaren yürürlüğe koymuştur. Yeni standartta yapılan değişiklikler ile (Arıkan, 2004, 64);

- Hukuki şekilleri ne olursa olsun birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde iki yöntem uygulanmaktaydı. Bunlar; - Satın Alma Yöntemi ve -Menfaatlerin Birleşmesi (çıkarların birleşmesi) yöntemidir. Ancak, bunlardan "menfaatlerin birleştirilmesi" yöntemi uygulamadan kaldırılmıştır.
- Elde eden işletme, diğer tarafın kontrolünü ele geçiren işletme olarak tanımlanmıştır.

- Birleşme sırasında oluşan şerefiye ve iktisap edilen diğer maddi olmayan duran varlıkların muhasebeleştirilmesi konuları ele alınmıştır. Buna göre birleşme sırasında oluşan şerefiyenin amortismanına tabi tutulmayacağı, ancak yılda en az bir kere değer düşüklüğü testinden geçeceği belirtilmiştir.
- Birleşme sırasında ele geçirilen öz kaynakların makul değerlerinin iktisap maliyetini aşan kısmının ne şekilde muhasebeleştirilmesi gerektiği açıklanmıştır. Buna göre birleşme sırasında, ele geçirilen özkaynakların makul değerlerinin iktisap maliyetinin aşan kısmının gelir olarak kayıtlara alınması gerektiği ifade edilmiştir.
- İktisap edilen işletmenin yeniden yapılanma maliyetlerinin ne şekilde muhasebeleştirilmesi gerektiği ele alınmış,
- Şarta bağlı yükümlülüklerin muhasebeleştirilme yöntemi değiştirilmiştir. Buna göre şarta bağlı varlık ve yükümlülüklerin makul değerleri ile mali tablolara alınacağı belirtilmiştir.
- İktisap maliyetinin tanımlanabilir varlık ve borçlara tek bir yöntemle dağıtılacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca iktisap edilen işletmenin yeniden yapılandırma maliyetlerinin, birleşme tarihi itibarıyla oluşan yükümlülükler ile sınırlı olarak mali tablolara alınacağı ifade edilmiştir.

Diğer yandan, TFRS-3 ile yapılan bu değişikliklerde belirtilen, makul değer kavramı 17 farklı standartta aynı şekilde tanımlanmıştır. Makul değer; bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesine esas teşkil edecek olan değerdir (Kahraman, 2006, 64). Ayrıca yukarıda sayılan yenilikler yanında TFRS-3'ün uygulanamayacağı bazı birleşme türleri de vardır. TFRS-3 No'lu standart aşağıdaki birleşme türlerine uygulanmaz (Karapınar, 2006, 69);

- a) İş ortaklıklarının oluşturulması şeklindeki birleşmeler
- b) Aynı gruba dâhil işletmelerin birleştirilmesi
- c) Bir veya daha fazla ortak varlığı içeren işletme birleşmeleri
- d) Ortaklık hakkın elde edilmeden sadece bir anlaşma ile işletmelerin tek bir raporlama birimi haline gelmesine yol açan birleşmeler.

3.1. İşletme Birleşmelerinde Muhasebeleştirme Yöntemleri

Daha öncede ifade edildiği üzere, TFRS-3 standardı, çıkarların birleştirilmesi yöntemini yasaklayarak işletme birleşmelerinde sadece satın alma

yönteminin uygulanmasını emretmektedir. ⁶Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılmasını 141 numaralı standartla yasaklamıştır. FASB'ın bu kararı aşağıdaki sebeplere dayanmıştır (Sayarı, 2008, 64);

- Ekonomik açıdan farklı olmayan birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde farklı iki yöntemin kullanılmaması gerektiği. Diğer bir ifadeyle, IAS 22 uyarınca birleşme işleminde çıkarların birleştirilmesi ve satın alma yöntemi adı altında iki ayrı muhasebeleştirme yönteminin kullanılması, finansal tabloların karşılaştırılabilir olma özelliğini azaltıyordu. Kullanılmasına izin verilen iki yöntemin birbirinden oldukça farklı sonuçlar ortaya çıkarması, benzer işlemlerin, istenilen muhasebe sonuçlarına ulaşmak için farklı şekilde yapılandırılmasına yol açıyordu.
- Çıkarların birleştirilmesi yönteminde varlık ve yükümlülükler gerçeğe uygun değerleri ile değil, defter değerleri ile muhasebeleştirilir. Bu şekilde varlık ve yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerlerine göre hazırlanmamış finansal tablolar ise yatırımcılara doğru bilgiler sunmaktan uzak olmaktadır (Munter; Holzmann; Robinson 2003, 6). Çıkarların birleştirilmesi yönteminde kullanılan bu uygulamanın altında yatan mantık, ortakların mal varlıksal haklarının tümüyle ya da büyük oranda devam ettirmeleri, gerçekte bir iktisap işleminin bulunmaması, birleşmenin amacının birleşmeye taraf işletmelerin ticari çıkarlarının birleştirilmesinden ibaret olmasıdır. Bu tür birleşmeler sonucunda ortakların mal varlıksal haklarının devam ettiği doğru olmakla birlikte, bu hakların birleşme işlemi sonrasında değiştiği, çünkü ortakların artık birleşik işletmenin net varlığı üzerinden hak sahibi olacağı hususu gözden kaçırılmamalıdır (Kezik, 2008, 147).
- Çıkarların birleştirilmesi yönteminde finansal tablo kullanıcılarının yatırımın değeri ve gelecekteki performansı hakkında eksik bilgilendirilmesi
- Çıkarların birleştirilmesi yöntemi ileride daha fazla gelir oluşturmaya imkan verdiği için, işletmelerin birleşme döneminde fazladan maliyetlere katlanması
- Adil olmayan rekabete yol açmasından dolayı ekonomik kaynakların verimsiz kullanılması

1 Ancak her iki yöntemin sahip olduğu farklılıkların karşılaştırılması amacıyla, çalışmada çıkarların birleştirilmesi yöntemine de yer verilmiştir.

3.1.1. Çıkarların Birleştirilmesi Yöntemi

IAS 22'ye göre çıkarların birleştirilmesi yöntemi, birleşen işletmenin ortaklarının varlıkları ve faaliyetleri üzerindeki kontrol haklarını, hiçbir işletmenin alıcı olarak tanımlanamadığı birleşilen işletmeye bağlı risk ve menfaatleri üzerinde herhangi bir değişiklik olmadan (ortak paylaşım) elde etmek için birleştirdikleri bir birleşme türüdür (Ersoy, 2004, 52). Tanımdan da anlaşılacağı üzere bu tür birleşmenin temel özelliği, birleşen tarafların, birleşilen işletme üzerindeki risk ve menfaatleri kesilme olmadan ortak paylaşımlarıdır. Ayrıca bu tür birleşmede alıcı taraf belirlenememekte, başka bir ifade ile birleşme sonucunda taraflardan herhangi biri tüm varlık ve faaliyetleri kontrol altına alamamaktadır (Karapınar, 2003, 86). Çıkarların birleştirilmesi yönteminin amacı, birleşen işletmelerin şuan müştereken sahip olunmasına ve yönetilmesine rağmen, sanki eskiden olduğu üzere ayrı işletmeler olarak devam ediyormuş gibi muhasebeleştirilmesidir (Ercan, 1992, 173). Yöntemin uygulanmasında, birleşen iki işletmenin bilançolarının toplanmasıyla birleşme sonrası şirketin bilançosuna ulaşılır (Kezik, 2008, 148).

1. Örnek Uygulama (Acar, 2011, 60)

A işletmesi ve B işletmesinin birleşme öncesi bilançoları aşağıdaki gibidir.

	A İşletmesi	B İşletmesi
Varlıklar	50.000	20.000
Borçlar	40.000	12.000
Sermaye	10.000	8.000
Borçlar ve Özsermaye	50.000	20.000

Çıkarların birleştirilmesi yönteminde birleşen işletmelerin varlıklarının ve yükümlülüklerinin defter değerleri aynı kalacaktır. Çünkü bu yöntemde piyasa değerlerinin kullanılmaması nedeniyle defter değerleri arasında bir fark oluşmadığından şerefiye ortaya çıkmamaktadır. Her iki işletmenin varlık ve yükümlülükleri birleştirilerek birleşme sonrası bilançosu oluşturulmaktadır. Birleşmeden sonra oluşturulacak yeni bilançoda A işletmesinin varlıkları 70.000, borçları 52.000 ve öz sermayesi 18.000 TL'ye ulaşacaktır.

2. Örnek Uygulama (Sayarı, 2008, 75)

A işletmesi ile B işletmesi 2013 yılında, A işletmesinin B'nin 100 hissesine karşılık 1 hisse vermesiyle birleşme kararı almışlardır. Birleşme öncesi işletmelerin bilançoları aşağıdaki gibidir;

	A Şirketi	B Şirketi
Kasa		13.000
Ticari Mallar	4.500.000	38.000
Taşıtlar	2.450.000	12.000
Birikmiş Amort.	(1500.000)	(5.000)
Top. Varlıklar	5.550.000	58.000
Ticari Borçlar	250.000	14.000
Sermaye 5000*1000 TL-A 4000*10 TL-B	5.000.000	40.000
Kar Yedekleri	300.000	4.000
Top. Kaynaklar	5.550.000	58.000

- a) B işletmesinin tüzel kişiliğinin son bulunduğu varsayılırsa tüm varlık ve yükümlülükleri A işletmesine geçeceği için aşağıdaki kaydın yapılması gerekecektir.

31.12.2013	
Kasa	13.000
T. Mallar	38.000
Taşıtlar	12.000
B. Amortismanlar	5.000
T. Borçlar	14.000
Sermaye*	40.000
Kar Yedekleri	4.000

*A İşletmesi'nin verdiği Hisse Senedi Sayısı: 4.000 adet B H.senedi/100 = 40

A İşletmesi'nin verdiği Hisse Senetlerinin Defter Değeri: 40 × 1000 = 40.000

b) Her iki işletmenin tüzel kişiliklerini devam ettirdiği varsayımı altında, A işletmesinin %50'nin üzerinde sermaye payını satın aldığı düşünülürse, aşağıdaki kaydın yapılması ve A işletmesinin konsolide mali tablo düzenlenmesi gerekecektir,

31.12.2013		
Bağlı Ortaklıklar	44.000	
Sermaye		40.000
Kar Yedekleri		4.000

Bu durumda A işletmesinin konsolide bilançosu aşağıdaki gibi olacaktır;

			Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
	A	B	Borçlar	Alacaklar	
Kasa	100.000	13.000	-	-	113.000
T. Mallar	4.500.000	38.000	-	-	4.538.000
B. ortaklıklar	44.000	-	-	44.000	-
Taşıtlar	2.250.000	12.000	-	-	2.462.000
B. Amortismanlar	(1.500.000)	(5.000)	-	-	(1.505.000)
Top. Varlıklar	5.594.000	58.000			5.608.000
Ticari Borç.	250.000	14.000	-	-	264.000
Sermaye	5.040.000	40.000	40.000	-	5.040.000
Kar Yedekleri	304.000	4.000	4.000	-	304.000
Top. Kaynaklar	5.594.000	58.000	44.000	44.000	5.608.000

A işletmesinin eliminasyon kaydı;

Sermaye	40.000	
Kar	4.000	
Yedekleri		
Bağlı Ortaklıklar		44.000

Çıkarların birleştirilmesi yöntemi ile birleşmelerde azınlık paylarının hesaplanmasıyla ilgili olarak, yukarıdaki örnekten yola çıkarak, A işletmesinin B hisse senetlerinin %80'ini satın alması durumunda, aşağıdaki hesaplamalar yapılacaktır.

A İşletmesi'nin aldığı hisse senetlerinin defter değeri:

B'nin defter değeri $\times 0,80 = 44.000 \times 0,80 = 35.200$

A İşletmesi'nin verdiği hisse senetlerinin defter değeri;

$= (B' \text{den alınan hisse senetleri} / 150) \times A' \text{nin hisse senetleri değeri} = (4.000 \times 0,80) / 150 \times 1.000$

$= 21.333$

31.12.2013	
Bağlı Ortaklıklar	35.200
Sermaye	21.333
Kar Yedekleri	3.200
His.Sen.İhr.Primleri	10.667

Azınlık Paylarının Hesaplanması:

Sermaye: $40.000 \times 0,20 = 8.000$

Kâr Yedekleri: $4.000 \times 0,20 = 800$

Azınlık Payları: $8.000 + 800 = 8.800$

A İşletmesi'nin Konsolide Bilanço Tablosu;

			Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
	A	B	Borçlar	Alacaklar	
Kasa	100.000	13.000	-	-	113.000
T. Mallar	4.500.000	38.000	-	-	4.538.000
B. ortaklıklar	35.200	-	-	35.200	-
Taşıtlar	2.250.000	12.000	-	-	2.462.000
B. Amortismanlar	(1.500.000)	(5.000)	-	-	(1.505.000)
Top. Varlıklar	5.585.000	58.000			5.608.000
Ticari Borç.	250.000	14.000	-	-	264.000
Sermaye	5.021.333	40.000	40.000	-	5.040.000
His.Sen.İhr.Primleri	10.667	-	-	-	-
Kar Yedekleri	303.200	4.000	4.000	-	304.000
Azınlık Payları	-	-	-	8.800	8.800
Top. Kaynaklar	5.585.200	58.000	44.000	44.000	5.608.000

A İşletmesi'nin Eliminasyon Kaydı;

Sermaye	40.000
Kar Yedekleri	4.000
Bağlı Ortaklıklar	35.200
Azınlık Payları	8.800

3.1.2. Satın Alma (İktisap) Yöntemi

TFRS-3'le birlikte, çıkarların birleştirilmesi yönteminin, şerefiye amortismanının, negatif şerefiye kaydının ve iktisap maliyetinin dağıtılmasında kullanılan temel yöntemin kaldırılmıştır. Bu düzenlemede; işletme birleşmelerinin şartları, türü, muhasebeleştirilmesi ve raporlanması daha belirginleştirilmiş ve çalışmaların tek bir çatı altında birleştirilmesi sağlanmıştır. Birleşme faaliyeti sonucunda, bir işletme, diğer işletme ya da işletmeleri kontrol altına alabiliyorsa bu tür birleşmeler satın alma (iktisap) şeklinde birleşmeler olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, satın alma yönteminin özelliği, birleşme işlemine satın alan yani kontrolü elde eden tarafın gözüyle bakmasıdır. Satın

alma yönteminin uygulanması elde eden işletmenin elde edilen işletme üzerinde kontrol gücüne sahip olduğu birleşme tarihinden itibaren başlar. Satın alma yönteminde, iktisap eden taraf, iktisap edilenin tüm varlık ve yükümlülüklerini satın alma tarihi itibarıyla gerçeğe uygun değerler üzerinde bütün olarak değerler ve finansal tablolarına dahil eder (Karapınar, 2006, 81). Bu yönüyle satın alma şeklindeki birleşmeler, hiçbir işletmenin alıcı olmadığı ya da alıcı olarak belirlenemediği çıkarların birleştirilmesi şeklindeki birleşmelerden ayrılmaktadır (Schoderbek; Slaubagh 2001, 267). Bir birleşme satın alma işlemi olarak hesap edildiğinde, elde edilen varlık ve yükümlülükler satın alma yöntemi kullanılarak gerçek değerleriyle kaydedilirler. Eğer elde edilen net varlıkların gerçek değeri toplam satın alma maliyetinden farklı bir tutara eşitse, bu fark şerefiye olarak adlandırılır (Barry ve Abbas, 2004, 439). Satın alma yöntemi bu yönüyle de birleşme işleminde defter değerlerinin esas alındığı çıkarların birleştirilmesi yönteminden ayrılmaktadır. Satın alma yönteminin uygulanması aşağıdaki adımları içerir:

- Edinen işletmenin belirlenmesi,
- İşletme birleşmesi maliyeti,
- Birleşme tarihinde işletme birleşmesi maliyetinin edinilen varlıklar ve üstlenilen yükümlülükler ile koşullu yükümlülüklerle dağıtılması,
- Şerefiyenin hesaplanması.

Tüm işletme birleşmelerinde satın alma yönteminin uygulanması zorunlu olduğu için iktisap eden işletmenin belirlenmesi gerekir. Temel olarak, birleşen işletmelerden birinin, diğerlerinin (diğerinin) oy haklarının %50'sinden fazlasına sahip olması, aksi belirtilmediği sürece kontrolün varlığını gösterir. Ancak; bazı durumlarda, oy hakkının %50'den az olması halinde bile kontrol söz konusu olabilir (Karapınar, 2006, 81).

İşletme birleşmesinin maliyeti edinilen işletmenin kontrolünü elde etmek için, edinen işletmenin gerçekleşen veya üstlendiği yükümlülükleri içerir. Birleşme dolayısıyla gelecekte ortaya çıkacağı beklenen zarar ve diğer maliyetler işletme birleşmesi maliyetine dahil edilmez. Birleşme dolayısıyla gelecekte ortaya çıkacağı beklenen zarar ve diğer maliyetler edinen işletmenin edinilen işletmenin kontrolünü elde etmek için maruz kaldığı veya üstlendiği yükümlülükler değildir ve bu yüzden birleşme maliyetine dahil edilemez (<http://www.vergiportali.com/TFRS/tms03.pdf> (Erişim Tarihi:23/01/2014)).

Edinen işletmenin birleşme tarihinde maliyeti, edinilen işletmenin standartta yer alan muhasebeleştirilme hükümlerine göre tanımlanabilir ve sadece mevcut

olan varlık, yükümlülük ve koşullu yükümlülüklerine ayrı ayrı dağıtarak finansal tablolarına yansıtması gerekir. Bu nedenle, 3 numaralı standart makul değeri güvenilir bir şekilde ölçülebilen şarta bağlı yükümlülüklerin, iktisap maliyetinin dağıtılmasında ayrı bir kalem olarak ele alınmasını ve bunun sonucunda da konsolide bilançoda yer almasını hükme bağlamıştır (Arıkan, 2004, 82).

TFRS-3'te şerefiyenin yıllar itibariyle amortismanına tabi tutulması uygulaması kaldırılmış ve şerefiyenin değerlemeye tabi tutulması kararlaştırılmıştır. Bunun en önemli gerekçelerinden biri şerefiyenin faydalı ömrünün hesaplanmasının imkânsız olmasıdır. Şerefiye için herhangi bir amortisman süresinin belirlenmesi sadece rasgele bir tahminden ibarettir. Şerefiye, bir varlık olarak nitelense de, bir varlık gibi tüketilmeyebilir. Çünkü bir işletme reklam ya da müşteri hizmetlerine aktardığı kaynağı arttırmak suretiyle şerefiye tutarının üzerine yeni bir tutar ekleyebilir ya da şerefiyenin toplam değerini koruyabilir (IASCF BC, 2002). Şerefiye, bir işletmenin satın alınması veya devir olunması halinde, iktisap eden firmanın, iktisap ettiği işletmedeki tüm mal varlıklarının toplam piyasa değerlerinin üzerinde bir ödemede bulunması halinde ortaya çıkan fazlalıktır. Şerefiye, işletme birleşmelerinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu fazladan ödenen tutar iktisap edilen işletmenin normalin üzerinde getiri sağlayan bir yapısı olduğu düşüncesinden kaynaklanır. Bu anlamda şerefiyenin varlığı ancak işletmenin tamamının varlığıyla bir anlam ifade etmektedir (Durlanık, 2000, 49). Buna göre edinen, işletme birleşmesi sırasında elde edilen şerefiyeyi bir varlık olarak muhasebeleştirilmeli ve başlangıçta şerefiye maliyet bedeli ile ölçülmelidir. Şerefiyenin maliyeti ise birleşme maliyetinin edinen işletmenin muhasebeleştireceği tanımlanabilir varlıkların, yükümlülüklerin ve koşullu yükümlülüklerin gerçeğe uygun değerini aşan kısmıdır (Ataman, vd., 2002, 30). Bu açıklamalara göre şerefiye ile ilgili hususlar aşağıdaki gibi formüle edilebilir (Ataman, vd., 2002, 30);

Ş: Şerefiye

BM: Birleşme Maliyeti

VMND: Varlıkların Makul Net Değeri

VMD: Varlıkların Makul Değeri

YMD: Yükümlülüklerin Makul Değeri

VMND = VMD – YMD

Ş = BM – VMND

BM > VMND ise şerefiye söz konusudur ve varlık olarak tanılır, amortismanına tabi tutulmaz.

$BM < VMND$ ise birleşme karı söz konusudur ve gelir tablosuna yansıtılması gerekir.

Öte yandan, işletme birleşmelerinin büyük çoğunluğunda, hisse senetlerini ihraç eden işletme iktisap eden taraf olmakla birlikte bazı birleşmelerde, iktisap edilen işletme ortakları; birleşme sonrasında birleşme nedeniyle elde ettikleri hisse senetleri ile iktisap eden işletmenin kontrolünü ele geçirirler. Bu tip birleşmelere ters iktisap denir. Muhasebesel anlamda özün önceliği prensibinin gereği olarak, hisse senedi ihracı yapan işletmenin diğer işletme tarafından kontrol edildiği kabul edilebilir ve bu işletme hisse senedi ihraç eden işletmenin varlık ve yükümlülüklerine satınalma yöntemi uygular. Bu yöntemde hisse senedi ihracında bulunan işletme yasal iktisapçı, yasal iktisapçının hisse senetlerini ele geçiren işletmeye ise yasal iktisap edilen olarak adlandırılmaktadır (Yüksel, 2008, 114). Kısacası, ters birleşmede kanunen edinilen gibi gözükten taraf aslında edinen işletmedir ve birleşme muhasebesini kanunen edinilen taraf uygular (Topay, 2003, www.makalem.com).

3. Örnek uygulama:²

A işletmesi B işletmesinin %90'ını satın almak için 100 TL nominal değerli 270 adet hisse senedi ihraç etmiştir. Hisse senetlerinin piyasa değeri 300 TL dir. A işletmesi, birleşme ile ilgili olarak bilirkişiyeye 2.700 TL ödemiştir. A ve B işletmelerinin bilançoda yer alan defter değerleri ile gerçeğe uygun değerleri yanda verilmiştir;

² Bu örnek uygulama, Naz SAYARI'n 2008 yılında Yrd. Doç. Dr. Güray KÜÇÜKKOCAOĞLU danışmanlığında yaptığı yüksek lisans tezinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

	A Şirketi		B Şirketi	
	Defter Değeri	Gerçeğe Uygun Değeri	Defter Değeri	Gerçeğe Uygun Değeri
Kasa	6.000	6.000	5.000	5.000
Alacaklar	18.000	18.000	15.000	14.000
Stoklar	20.000	22.000	20.000	25.000
Binalar	8.000	36.000	5.000	30.000
Demirbaşlar	30.000	60.000	25.000	55.000
Top. Varlık.	82.000	142.000	70.000	129.000
Satıcılar	8.000	8.000	6.000	10.000
Borç Sent.	17.000	18.000	15.000	16.000
Diğ. KVKYK.	6.000	8.000	4.000	10.000
Top. KVKYK.	31.000	34.000	25.000	36.000
Ödenmiş Ser.	30.000	-	25.000	-
Yedekler	21.000	-	20.000	-
Top. Özkayn.	51.000		45.000	

Yukarıdaki açıklamadan yola çıkarak, satın alan taraf B işletmesinin % 90'ına sahip olan A işletmesidir. Bu durumda satın alma maliyeti, ihraç edilen hisse senetlerinin piyasa değeri ile birleşme maliyetine eklenen bilirkişi ücretinin toplamından oluşmaktadır.

İhraç edilen H.S. piyasa değeri = $300 \text{ TL} \times 270 = 81.000 \text{ TL} + 2.700 \text{ TL} = 83.700 \text{ TL}$

A işletmesinin muhasebe kaydı:

... /... /...	
Bağlı Ortaklık	83.700
Kasa	2.700
Ödenmiş Sermaye	27.000
Emisyon Primi	54.000

Satın alma işleminin muhasebeleştirilmesinden sonra, satın alınan B işletmesinin varlık ve yükümlülükleri mali tablolara alınmak suretiyle kaydedilir.

	B Şirketi		
	Gerçeğe Uygun Değeri	Defter Değeri	Fark
Kasa	5.000	5.000	0
Alacaklar	14.000	15.000	(1.000)
Stoklar	25.000	20.000	5.000
Binalar	30.000	5.000	25.000
Demirbaşlar	55.000	25.000	30.000
Top. Varlık.	55.000	25.000	59.000
Satıcılar	10.000	6.000	(4.000)
Borç Sent.	16.000	15.000	(1.000)
Diğ. KVYK.	10.000	4.000	(6.000)
Top. KVYK.	11.000	17.000	(11.000)
Toplam			48.000

Toplam kısmında belirtilen 48.000 TL, tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler dağıtılacak olan maliyet ile defter değeri arasındaki farktır. Aynı zamanda, B işletmesinin özkaynaklarının gerçeğe uygun değeri ile defter değeri arasındaki fark olarak da açıklanabilir. Bu durumda A işletmesi, konsolide mali tablosunda, bağlı ortaklıklar hesabı ile B işletmesinin özkaynak hesabını elimine etmelidir.

Ödenmiş Serm.	25.000	
Yedekler	20.000	
Stoklar	5.000	
Binalar	25.000	
Demirbaşlar	30.000	
Alacaklar		1.000
Satıcılar		4.000
Borç Sen.		1.000
D.KVYK		6.000
B. Ortak.		83.700
Azın.pay.		9.300*

*B işletmesi özkaynak tutarının gerçeğe uygun değeri olan 93.000 TL'nin %10'udur.

Bu durumda A işletmesinin konsolide bilançosu aşağıdaki gibi olacaktır;

			Eliminasyon Kayıtları		Konsolide Bilanço
	A	B	Borçlar	Alacaklar	
Kasa	3.300*	5.000			8.300
Alacaklar	18.000	15.000		1.000	32.000
Stoklar	20.000	20.000	5.000		45.000
Binalar	8.000	5.000	30.000		85.000
Demirbaşlar	30.000	25.000	25.000		38.000
Bağlı Ortaklık.	83.700	-		83.700	-
Top. Varlık.	163.000	70.000			208.300
Ticari Borç.	8.000	6.000		4.000	18.000
Borç Sent.	17.000	15.000		1.000	33.000
Diğ. KVYK.	6.000	4.000		6.000	16.000
Top. KVYK.	31.000	25.000			67.000
Ödenmiş Ser.	57.000	25.000	25.000		57.000
Emisyon Primi	54.000	-			54.000
Yedekler	21.000	20.000	20.000		21.000
Azınlık Payları	-	-		9.300	9.300
	132.000	45.000			141.300

* 6.000 – 2.700 (bilirkişi ücreti) = 3.300 TL

4. ORTAK KONTROLE TABİ İŞLETME BİRLEŞMELERİNİN VE MUHASEBE UYGULAMALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Muhasebe standartlarına göre işletme birleşmeleri, farklı şirketlerin tek bir ekonomik varlık olarak bir araya getirilmesi ve bir şirketin diğer bir şirketin net varlıkları ve faaliyetleri üzerindeki kontrolü olarak tanımlanmaktadır. Sözleşmeye bağlı düzenleme sonucunda, bir işletmenin faaliyetlerinden doğacak faydaları elde etmek için o işletmenin faaliyet ve finansal politikalarını yönetme gücüne toplu olarak sahip olan kişiler o işletmeyi kontrol edenler olarak değerlendirilir. Bu nedenle, sözleşmeye dayalı düzenleme gereği aynı kişiler grubu, birleşen işletmelerin faaliyetlerinden doğacak faydaları elde etmek için birleşmeye dahil her bir işletmenin faaliyet ve finansal politikalarını yönetme gücüne toplu olarak sahip olduğu ve bu gücün geçici olmadığı durumlardaki işletme birleşmeleri bu standardın kapsamı dışındadır (TFRS, http://www.tmsk.org.tr/tms_seti/TFRS/tms03.doc (Erişim Tarihi:20.01.2014). Ancak gerek ülkemizde gerekse dünyada ortak kontrole tabi işletme birleşmeleri bulunmakta ve faaliyet göstermektedir. Bu şekilde meydana gelen işletmelerinde nasıl muhasebe uygulamalarına tabi olacağı hususu da tartışmalı bir konudur. Türkiye’de birleşme işlemlerinin muhasebeleştirilmesine Türk Ticaret Kanunu yön vermektedir. IAS 22’nin yürürlükte olduğu dönemler itibariyle, birleşmeler genellikle ortak kontrole tabi grup şirketleri arasında ortaya çıkmakta, bu birleşmelerin muhasebeleştirilmesinde ise çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılması işletmelere daha büyük avantaj sağlamaktadır. Türk Ticaret Kanunu’ndaki hükümler de çıkarların birleştirilmesi yöntemine benzerlik arz etmektedir (Sayarı, 2008, 64).

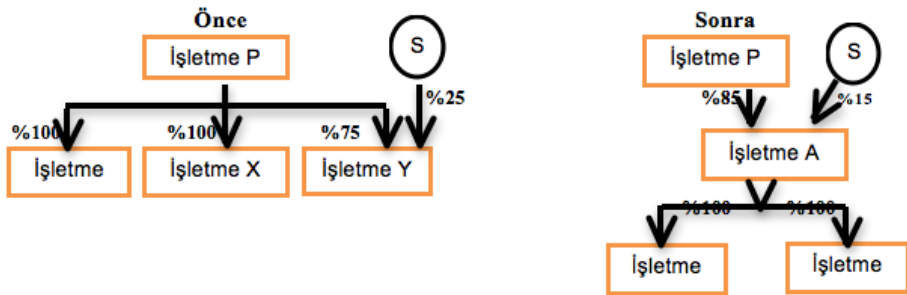
Ortak kontrole tabi işletmelerin birleşmesi, birleşmeye taraf olan teşebbüsler veya işletmelerin birleşme öncesi ve sonrasında aynı taraf veya taraflar tarafından sürekli kontrol edildiği ve bu gücün geçici olmadığı durumlardaki şirket birleşmeleridir (TFRS-3 paragraf 11). Diğer bir ifadeyle, bir birleşmenin ortak (müşterek) kontrole tabi işletmelerin birleşmesi olarak kabul edilebilmesi için birleşen işletmelerin her birinin birleşme öncesinde ve sonrasında, esas olarak, aynı tek veya birkaç parti (kişi, şirket veya işletme) tarafından kontrol edilmekte olması ve birleşme öncesi ve sonrasında bu kontrol durumunun farklılık göstermemesi ve ortak kontrolün geçici bir durum olmaması gerekir. Ortak kontrol birleşmeleri, aynı gruba ait şirketler arasında gerçekleştirilen birleştirmelerle sınırlı değildir. Aynı hissedar (veya bir sözleşme çerçevesinde birlikte hareket eden hissedar grubu) tarafından kontrol edilen şirketler de

ortak kontrole tabi görülmektedir (TFRS-3.12). Kısacası, işletme birleşmesi aşağıdaki koşullar mevcutsa “ortak kontrol” birleşmesidir (Grant Thornton Turkey, TFRS’lerle İlgili Sıcak Konu Bülteni 2006-21, www.gtturkey.com/ud_objs/pdf/sekhab/hs_2006_21.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2014):

- Birleştirilen şirketler, birleşme öncesi ve sonrasında, en son olarak aynı taraf (ya da taraflar) tarafından kontrol ediliyorsa,
- Ortak kontrol geçici değilse (TFRS-3.10).

Eğer söz konusu birlikte kontrol ya da ortak kontrol durumu birleşme öncesinde veya sonrasında değişecek ise ya da değişmesi bekleniyor ise, durumun TFRS-3 kapsamında yeniden değerlendirilmesi ve koşullar uygunsa TFRS-3’ün uygulanması gerekir. Birleşecek iki ayrı işletmenin her biri üzerinde iki partinin birlikte mutlak kontrol gücü varsa ve bu gücün değişmesi söz konusu değilse, bu birleşme TFRS-3’ün kapsamına girmez (TFRS-3. B1-B2, Yavaş, 2013, 124). Örneğin, X ve Y işletmelerinin her ikisi de işletme Z tarafından kontrol edilmektedir. İşletme Z, vergi amacıyla grubu yeniden yapılandırma gereği duyar ve X işletmesi Y tarafından satın alınır. Bu işlem birleşmesi TFRS-3 kapsamında ortak kontrole tabi işletme birleşmesidir. Çünkü X ve Y işletmeleri birleşme işleminin öncesi ve sonrasında E işletmesi tarafından kontrol edilmektedir.

Şekil 1: Ortak Kontrole Tabi İşletme Birleşmeleri -Önce-Sonra

Kaynak: Grant Thornton Turkey, TFRS’lerle İlgili Sıcak Konu Bülteni 2006-21, www.gtturkey.com/ud_objs/pdf/sekhab/hs_2006_21.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2014):

TFRS 3.10’da geçici ortak kontrole değinilmesinin nedeni TFRS 3 gerekliliklerinden yapay düzenlemeler (TFRS 3, Gereklilikler 28) oluşturularak kaçınılabileceğine ilişkin endişelere parmak basmaktır. Örneğin bir edinen ve bir satıcı kısa bir süreliğine, birleşmeden önce ve sonra satılan/edinilen şirkete

tin ortak kontrole tabi olduğunu gösteren bir işlem planlayabilirler. Bu işlem UFRS kapsamına girebilir; çünkü ortak kontrol geçicidir. Fakat ortak kontrol, birleşmenin sadece birleştirilen şirketlerin ilk halka arzı ya da satışı düşüncesiyle gerçekleştirilmiş olması nedeniyle geçici olarak görülmemelidir.

Ortak kontrol birleşmeleri çok yaygındır. Örnekler arasında şunları sayabiliriz (Grant Thornton Turkey, TFRS'lerle İlgili Sıcak Konu Bülteni 2006-21, www.gtturkey.com/ud_objs/pdf/sekhab/hs_2006_21.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2014):

- Aynı ana ortaklığın bağlı ortaklıkları arasındaki birleşmeler,
- Aynı grup içerisinde bulunan bir işletmeden iş edinme,

• Yeni ana şirketi grubun başına eklemek gibi bir takım işlemler. (Bazı yazarlara göre, yeni ana şirketin mevcut hissedarlara hisse senedi ihraç eden “paravan” şirket olarak eklendiği bu işleme kesinlikle işletme birleşmesi olarak bakılmaz. Bunun nedeni raporlayan işletmede, varlık ya da yükümlülüklerinde esaslı değişiklikler meydana gelmemiş olmasıdır. Bu görüşe göre satın alma yöntemi uygun bulunmamaktadır zira esasında bir satın alma söz konusu değildir).

Konuyla ilgili örnek olarak, 01.03.2010 olan birleşme tarihinde ana ortaklık olan GS Futbol A.Ş., GS Sportif A.Ş.’nin % 62,93 oranında payına sahiptir. Dolayısıyla GS Futbol A.Ş., GS Sportif A.Ş. üzerinde kontrol gücüne sahiptir. Bununla birlikte birleşme işlemi gerçekleştikten sonra her iki işletmenin kontrol gücünü elinde bulunduran taraflarda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Birleşme işlemi aynı kontrol gücü tarafından yönetilen iki işletmenin yeniden yapılandırılması suretiyle yani GS Futbol A.Ş.’nin tüm aktif ve pasifiyle GS Sportif A.Ş.’ye devredilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Birleşme işlemi nedeniyle GS Sportif A.Ş. sermayesini 2.035.000 TL’den 2.788.084,38 TL’ye çıkararak 753.084,38 TL sermaye artışı gerçekleştirmiştir. GS Sportif AŞ’nin artırmış olduğu 753.084,38 TL tutarındaki sermaye, hisse değişimi şeklinde GS Futbol A.Ş. ortaklarına verilmiştir. Ayrıca bu birleşme işlemi, GS Futbol A.Ş.’nin GS Sportif A.Ş.’ye olan borcuna karşılık profesyonel futbol takımı ve futbol akademisinin tüm hak ve borçları ile devredilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. GS Sportif A.Ş. edindiği bu hakları 31.05.2010 tarihli bilançosunda maddi olmayan duran varlık kalemi içerisinde göstermiştir. Bu satış işlemi şerefiyeye yol açmadığından TFRS 3 kapsamında değerlendirilmesi doğru olmayacaktır (Acar, 2011, 145).

Daha öncede ifade edildiği üzere, TFRS 3’e göre yasal edinen işletmenin muhasebe açısından edinilen işletme olarak belirlenmesi durumunda “ters birleşme” meydana gelmektedir. Bir ters birleşmede, muhasebe edinileni (yasal edinen), genellikle muhasebe edineninin (yasal edinilen) sahiplerine kendi

özkaynak paylarını ihraç etmektedir. TFRS 3 çerçevesinde esas olarak özkaynak paylarının değişimine dayanan bir işletme birleşmesinde edinilen işletme genellikle, kendi özkaynak paylarını ihraç eden işletmedir. Özkaynak payları edinilen işletme ise yasal edinilen işletme olarak kabul edilmektedir. Bu birleşme işlemi sermaye artışına giderek hisse senedi ihraç etmesi nedeniyle GS Sportif A.Ş. yasal edinilen işletme, tüm aktif ve pasifiyle devrolması sebebiyle GS Futbol A.Ş. yasal edinilen işletmedir.

Bir işletme; bir kişi veya birlikte hareket eden kişiler tarafından bir sözleşme çerçevesinde kontrol edildiği halde o kişi veya kişiler standartların finansal raporlama düzenlemelerine konu olmayabilirler. Bu nedenle, birleşen işletmelerin aynı konsolide finansal tablolara dahil edilmesi bir işletme birleşmesinin ortak kontrol altındaki işletmeleri içeren bir birleşme olarak kabul edilmesi için zorunlu değildir. Ayrıca birleşmeye dahil her bir işletmenin, birleşme öncesi veya sonrasında azınlık paylarının büyüklüğü, birleşmenin ortak kontrol altındaki varlıklar arasında olup olmadığının tespitinde belirleyici değildir. Benzer şekilde, bir grubun konsolide mali tablolarına TFRS 27 kapsamında dahil edilmeyen bir bağlı ortaklığın birleşen taraflardan biri olması da, birleşmenin ortak kontrol altındaki işletmeler arasında olup olmadığının tespitinde belirleyici değildir (TFRS, http://www.tmsk.org.tr/tms_seti/tms/tms03.doc, Erişim Tarihi:20/01/2014).

Çıkarların birleştirilmesi ya da birleşme muhasebesi yöntemi, TFRS'ye tabi ortak kontrol tabi birleşmeleri açısından en kabul gören yöntemdir. Bu yöntem, A.B.D Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GAAP) (SFAS 141 İşletme Birleşmeleri, D11-D18) ve UK Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (GAAP) uyarınca da öngörülmüştür. Bu yaklaşımın UMS 8.12 uygulaması çerçevesinde de mümkün kılındığını düşünülmektedir. Bu standart, işletme yönetimine muhasebe politikaları geliştirirken benzer kavramsal çerçevede hareket eden diğer standart koyucu organların en yeni bildirimlerini dikkate alma olanağı verir (Grant Thornton Turkey, TFRS'lerle İlgili Sıcak Konu Bülteni 2006-21, www.gtturkey.com/ud_objs/pdf/sekhab/hs_2006_21.pdf, Erişim Tarihi: 20.01.2014).

Yukardaki açıklamalara paralel şekilde, Türkiye'de muhasebe ve denetimden sorumlu organ haline getirilen KGK, ortak kontrole tabi işletmelerin birleşme uygulamasında görülen muhasebe politikalarına ilişkin farklılıkları gidermek amacıyla, söz konusu paragraflarda yer verilen hiyerarşiye uygun olarak aşağıdaki muhasebeleştirme esaslarının uygulanması gerektiğini vurgulamıştır (KGK Görüş Taslağı-I, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/htm>, Erişim Tarihi: 03.03.2014).

- Ortak kontrole tabi işletme birleşmelerinin hakların birleşmesi (pooling of interest) yöntemi ile muhasebeleştirilmesi dolayısıyla finansal tablolarda şerefiyeye yer verilmemelidir. Edinenin yatırım maliyeti ile edindirenin özkaynakları arasındaki fark, konsolide edilen özkaynak içinde ayrı bir yedek akçe başlığında gösterilmelidir.
- Hakların birleştirilmesi yöntemi uygulanırken, ortak kontrolün olduğu raporlama döneminin başı itibarıyla birleşme gerçekleşmiş gibi finansal tablolar düzeltilmeli ve ortak kontrolün olduğu raporlama döneminin başından itibaren karşılaştırmalı olarak sunulmalıdır. Karşılaştırmalı dönemlere ilişkin rakamlardan en yakın karşılaştırmalı dönemden veya birleşen kuruluşların aynı kontrol altına girdiği tarihten hangisi bilanço tarihine daha yakın ise, o döneme ait olanları yeniden gösterilmelidir. Bu kapsamda edindirenin varlık ve yükümlülükleri gerçeğe uygun değerinden değil, defter değerinden kaydedilmelidir. Edindirenin konsolidasyonda kullanılacak defter değerleri, kendi bireysel finansal tablolarında bulunan tutarlar olmaktan çok kontrol eden tarafın perspektifinden yansıyan değerlerdir.
- Birleşme giderleri gelir tablosunda hemen giderleştirilir.
- Ortak kontrole tabi işletme birleşmelerinin finansal tablolara yansıtılmasında ana ortaklık açısından bakılması uygun olacağından, konsolidasyon işleminde grubun kontrolünü elinde bulunduran şirketin ortak kontrolde bulunan şirketlerin kontrolünü ele geçirdiği tarihte ve sonrasında TFRS'ye göre finansal tablo düzenleniyormuş gibi finansal tablolar birleşme muhasebesi dahil TFRS hükümlerine göre yeniden düzenlenmelidir.
- Ortak kontrole tabi işletme birleşmesi nedeniyle oluşacak muhtemel aktif – pasif uyumsuzluğunu gidermek amacıyla özkaynaklar altında denkleştirici bir hesap olarak “Ortak Kontrole Tabi Teşebbüs veya İşletmeleri İçeren Birleşmelerin Etkisi” hesabı kullanılmalıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

A.B.D. 'de yaygın bir kullanım alanına sahip çıkarların birleştirilmesi yönteminde, işletme birleşmeleri varlıkların elde edildiği ve yükümlülüklerin üstlenildiği bir satın alma işlemi olarak görülmemekte; iki yatırımcı grubunun çıkarlarını birleştirme ve risklerini paylaşma eylemi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, bu yöntemde varlıklar ve yükümlülükler maliyet bedelleriyle izlenmeye devam edilir ve varlık ve yükümlülükler için yeni muhasebe politikaları uygulanmaz (Slyvestre ve Prescott, 2002, 68).

Satın alma yönteminde kontrolü elde eden taraf belirlenirken, çıkarların birleştirilmesi yönteminde böyle bir belirlemeye gidilememekte, gidilse dahi satın alan taraftan kesin olarak emin olunamamaktadır. Bu durumda Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, çıkarların birleştirilmesi yönteminin, satın alma yönteminden daha iyi bir sonuç vermeyeceği kanaatinde birleşmiştir. Bu duruma gerekçe olarak, ortaklar varlıklar üzerindeki haklarını büyük oranda devam ettirdikleri gerekçesiyle, varlık ve yükümlülükler defter değerleriyle mali tablolara alınırlar. Fakat bu durum, ortaklıkların varlıklar üzerindeki haklarını devam ettirseler dahi, hakların birleşme sonrasında değiştiği, ortakların birleşmenin tümünde hak sahibi olduğu durumu ortaya çıkmakta, net varlıklar gerçeğe uygun değer yerine defter değeriyle değerlendirildiği için, finansal tablo kullanıcılarını yanıltmakta ve kullanıcıların, işletmenin büyüklüğü hakkında tam bir fikir sahibi olmasını engellemektedir. Satın alma ve çıkarların birleştirilmesi yöntemiyle hazırlanan mali tablolar birbirinden oldukça farklı sonuçlar vermesinden dolayı tabloların karşılaştırılabilirliği kaybolmaktadır (IASCF BC, 2002). Çıkarların birleştirilmesi yöntemi ile satın alma yöntemi arasındaki en önemli fark şerefiyenin birleşme bilançosunda yer almamasıdır. İki yöntem arasındaki uygulama farkı sadece birleşmenin gerçekleştiği yıldaki birleşme bilançolarının farklı olmasına değil aynı zamanda gelecek dönemlerdeki bilanço ve gelir tablolarının da farklı olmasına sebep olmaktadır (Sümer, 2004, 372).

Çıkarların birleştirilmesi yönteminde bilanço toplamı satın alma yöntemi ile hazırlanmış bilanço toplamına göre daha düşüktür. Satın alma yönteminin kullanılması elde edilen işletmenin bilanço kalemlerinin gerçeğe uygun değerleriyle değerlendirilmesini gerektirir. Bunun sonucunda da elde etme yöntemi kullanılarak oluşturulan bilançodaki varlıklar çıkarların birleştirilmesi yöntemi-ne göre düzenlenmiş bilançodaki varlıklardan daha yüksek değerlidir. Birleşme işleminde çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılması, ortaya çıkabilecek muhtemel bir zararı gizleyebilmekte veya bunu kâr olarak gösterebilmektedir. Bu yöntemde ödemenin hisse senedi değişimi şeklinde yapılıyor olması sebebiyle vergi mükellefiyeti de ortaya çıkmamaktadır (Rezaee, 2001, 319).

Yukarıda anlatılanlardan hareketle, muhasebe standartları ortak kontrole tabi işletme birleşmelerini standartlarda belirtilen tanımlar veya açıklamalar kapsamında birleşme olarak görmemektedir. Bundan dolayı da, bu tür işletme birleşmelerinde çıkarların birleştirilmesi yönteminin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Ancak bu yöntemin kullanılması gerçek ve güvenilir bilgiye tam olarak ulaşılmasını engellemektedir. Diğer bir ifadeyle, bu yöntem hile-

li finansal raporlamaya ortam hazırlamaktadır. Son yıllarda meydana gelen finansal raporlama skandallarına bakıldığında zaman anlatılmak istenilen daha iyi anlaşılacaktır. Türkiye’de ise, konuyla ilgili olarak KGK tarafından bildirilen görüşe göre de ortak kontrole tabi işletme birleşmelerinin de çıkarlarının birleştirilmesi yönteminin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Ancak gerek muhasebe standartları gerekse KGK günümüz şartlarına göre bu ortak kontrole tabi işletme birleşmelerinin nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiği konusu tekrar gözden geçirmesi önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, Melek (2011), **Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemelerine Göre İşletme Birleşmelerinde Birleşme Sonrası Finansal Raporlama.** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Akay, Hüseyin. (1997) **İşletme Birleşmeleri ve Muhasebesi.** İstanbul: Yaylım Matbaası.

Arıkan, Özlem (2004). “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Yapılan Son Değişikliklerle İşletme Birleşmelerinin Finansal Raporlanması” **Muhasebe ve Denetim Bakış.** Eylül.

Ataman Akgül, Başak ve Hüseyin Akay (2002) **Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’de Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma.** İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Barry J.Epstein, Abbas Ali Mirza, Wiley IAS (2004) **Interpretation and Application of International Accounting and Financial Reporting Standards,** USA : John Wiley & Sons Inc.

Durlanık, S. Sabit (2000) “Şerefiye’nin Muhasebeleştirilmesi Üzerine Görüşler”. **Vergi Dünyası,** 231 (2000).

Ercan, Yücel (1992) **Uluslararası Muhasebe Standardı 22 İşletme Birleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi, Uluslararası Muhasebe Standartları (1–31)** İstanbul : Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği.

Ersoy, Ayten. (2004) “Uluslararası Muhasebeye Göre Ticari Birleşmeler ve Konsolidasyon Uygulamaları 1” **Yaklaşım** 136 (2004) : 47-52

Ersoy, Ayten. ve Buyruk, Ayşenur. (2005) “İşletme birleşmelerinin uluslararası muhasebe standardı – (22) ve uluslararası finansal raporlama standardı -(TFRS-3)’e göre incelenmesi ve muhasebeleştirilmesi – I”. **Analiz.**

Gürsoy, Nurcan, (2009) **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına**

Göre İşletme Birleşmeleri Ve Mali Tablolar Üzerinde Etkileri, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Jones, M. J. (2011), **Creative Accounting, Fraudand International Accounting Scandals**, England: John Wiley&SonsInc.

Kahraman, Orhan. (2006) “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarındaki Değerleme Ölçüleri” **Vergi Dünyası**. 296, (Nisan 2006).

Karapınar, Aydın. (2006) “Uluslararası Finansal Raporlama Standardı Taslak 3’e göre işletme Birleşmeleri” **Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı V. Sempozyumu** Antalya’da sunulan bildiri.

Kavak, Ahmet (2005), **Sermaye Şirketlerinin Tasfiye Birleşme Devir ve Bölünme İşlemleri**. Ankara : Maliye ve Hukuk Yayınları.

Kezik, Şengül Durna, (2008), **Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Çerçevesinde Şirket Birleşmeleri ve Konsolide Finansal Tablolar**. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Kayseri, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Lungu, I., V., Potecea, ve H., Rotaru, (2009), “Techniques Used In Creative Accounting, Annals Of DAAAM For 2009 & Proceedings Of The 20th-International DAAAM Symposium, 20 (1) s: 1265-1266.

Sayarı, Naz (2008), **IFRS 3 Kapsamında İşletme Birleşmeleri**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Schoderbek, Michael P. (2001) “The FASB Exposure Draft on Accounting for Business Combinations and Intangible Assets: An Instructional Assignment”, **Journal of Accounting Education**, 19 (2001).

Sümer, Haluk ve E.Handan Sümer Göğüş (2004), , “Füzyonlar ve Muhasebe Yöntemlerinde Meydana Gelen Gelişmeler”, **Şirket Birleşmeleri**, İstanbul : Alfa Yayınları.

Sylvestre, Jeanne ve Prescott, Gregory L (2004) “Accounting For Business Combinations”, **The Journal of Corporate Accounting&Finance**, 13, 6 (2002).

Zabihollah, Rezaee, (2001) **Financial Institutions, Valuations, Mergers and Acquisitions: The Fair Value Approach**, USA : John Wiley & Sons Inc.